

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПУ НА МІСЦІ ПОДІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Плетенецька Аліна Олександрівна,
асистент кафедри судової медицини
та медичного права Національного медичного
університету імені О.О. Богомольця,
кандидат медичних наук,

Соколовська-Уксусова Наталія Володимирівна
лікар судово-медичний експерт Харківського
обласного бюро судово-медичної експертизи

Лихова Софія Яківна
завідувач кафедри кримінального права
і процесу Національного авіаційного університету,
доктор юридичних наук, професор,

Огляд трупа на місці події, згідно статті 238 КПК України, «проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта». «Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті» [1].

Алгоритм опису трупа на місці події здебільшого описаний лише у літературних джерелах [2-5]. На сьогоднішній день основною проблемою огляду трупа на місці події в Україні є те, що методика та алгоритм його проведення не введений в дію Наказом №6, який регламентує роботу судово-медичних експертів. У бюро судово-медичної експертизи відсутні локальні протоколи щодо огляду трупа на місці події. В цілому, нормативно-правова база щодо роботи судово-медичної служби є застарілою.

Втім, слід пам'ятати, що до завдань судово-медичного експерта (спеціаліста) при огляді трупа на місці події належать наступні:

1. Констатація факту смерті та часу її наступу у випадках наявності достовірних ознак смерті. За відсутності таких ознак - надання невідкладної допомоги потерпілому;
2. Встановлення первинного положення трупа та його можливих змін;
3. Відповідність місця виявлення трупа місцю злочину;
4. Встановлення характеру та особливостей ушкоджень;
5. Допомога слідчому у правильності та послідовності огляду трупа у протоколі;
6. Допомога у виявленні та вилученні слідів біологічного походження та інших об'єктів, необхідних для проведення судово-медичної експертизи;

7. Вирішення консультативних питань щодо подальшої експертизи трупа та речових доказів, в формулюванні питань, які можливо вирішити в процесі експертизи трупа та речових доказів.

Отже, на судово-медичного експерта (спеціаліста) при огляді місця події не можуть бути покладені завдання, які виходять за межі його компетенції і не потребують спеціальних знань, що повинен враховувати слідчий. Таким чином, у процесі розслідування та розкриття злочинів дані, отримані від судово-медичного експерта, є лише одним із доказів поряд із іншими, які можуть свідчити про криміналістичну характеристику особи злочинця.

Слід врахувати, що умови для якісного проведення огляду трупа на місці події забезпечуються слідчим, а отже за відсутності відповідних умов судово-медичний експерт (спеціаліст) може відмовитися від опису трупу. Крім того, статті 69 та 71 КПК України визначають перелік прав судового експерта та спеціаліста, відповідно, серед яких є право «заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом». Втім, на відміну від судового експерта, який несе кримінальну відповідальність за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків, спеціаліст такої відповідальності не несе, що дає йому право відмовитись і від огляду трупа на місці події.

Таким чином, якісний та повний опис трупа на місці події залежить, як від судово-медичного експерта (спеціаліста), так і від слідчого.

Якість та швидкість розкриття злочинів проти життя та здоров'я людини залежить в тому числі і від повного первинного огляду місця події і трупа.

Отже, основні рекомендації при огляді місця події:

1. організація повного первинного огляду місця події (забезпечення повноцінних умов для огляду трупа: освітлення, вільний доступ тощо); за відсутності можливості оглянути труп на місці події спеціалістом, труп повинен бути переміщений у зручне для цього місце, про що обов'язкового зазначається у протоколі;

2. рекомендовано залучення виключно лікаря судово-медичного експерта, а не лікарів інших спеціальностей (хоча чинним законодавством не заперечено залучення у якості спеціаліста при огляді трупа лікаря будь-якої спеціальності, власна практика показує, що відсутність певного досвіду призводить до помилок в описанні трупних явищ, ушкоджень на трупі тощо, а у певних ситуаціях – і категорії смерті: насильницька чи ненасильницька, що тягне за собою негативні наслідки);

3. обов'язкове зазначення у протоколі всіх деталей огляду;

4. проведення експрес-аналізів окремих слідів, ретельний опис мікрослідів та накладень, що можуть вказувати на певну інформацію щодо убивці;

5. вилучення недопалків цигарок, що виявлені на місці події, слини, волосся, інших біологічних тканин та рідин для встановлення особи злочинця;

5. використання засобів фіксації місця події (співставлення фотознімків трупа з даними при розтині може допомогти експерту при відповіді ні питання);

6. забезпечення охайного транспортування трупа до моргу (що попереджає зникнення, змінення слідів, трансформацію ушкоджень на тілі та пошкоджень на одязі, змінення їх розмірів, втрату елементів одягу, інших предметів, появу інших накладень, що не відносяться до цього випадку, тощо);

7. за необхідності – організація повторного огляду місця події із залученням спеціалістів вузьких спеціальностей (баліст, медико-криміналіст, імунолог, цитолог тощо).

Категорично не допускається:

1. проводити неповний опис трупа на місці події з порушенням загальноприйнятого алгоритму (не повністю описувати трупні явища, морфологічні особливості ушкоджень, їх розміри та локалізацію; тощо);

2. не описувати труп, трупні зміни тощо, зазначивши в протоколі, що труп «без ознак насильницької смерті»;

3. проводити огляд трупа без участі спеціаліста, дистанційно тощо;

4. забруднювати місце події недопалками, особистими речами тощо;

5. вкрай nereкомендований є зазначення у протоколі, що огляд трупа неможливий внаслідок неможливості дістатися до нього (обвал, захаращені приміщення, труднодоступні місця). Це є недоліком у забезпеченні умов огляду трупа зі сторони слідчого і не може бути у жодному разі приводом для відміні огляду трупа.

Як правило, основні помилки при огляді трупа на місці події пов'язані саме з порушенням вищевикладених вимог.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). [Електронний ресурс]. 2016 [цитовано 2 червня 2020]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
2. Громов А.П. Курс лекцій по судебной медицине / А.П. Громов - М.: Медицина, 1979. – 48 с.
3. Матышев А.А. Осмотр трупа на месте его обнаружения. - М., 1989. - 263 с.
4. Михайличенко Б.В. Судова медицина / Б.В. Михайличенко - К.: ВСВ «Медицина», 2011. – 447 с.
5. Тагаев Н.Н. Судебная медицина. Учебник для слушателей вузов МВД Украины / Н.Н. Тагаев – Х.: Факт, 2003.
6. Наказ МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України» // «Правила проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи». – С. 35-38.